

WYTYCZNE FUNDACJI "MUTYZM WYBIÓRCZY - REAKTYWACJA" DLA NAUCZYCIELI I SPECJALISTÓW DO PRACY Z DZIECKIEM Z MUTYZMEM WYBIÓRCZYM W SZKOLE/PRZEDSZKOLU (2019)

Fundacja "Mutyzm Wybiórczy – Reaktywacja" przedstawia wytyczne dla nauczycieli oraz specjalistów, którzy biorą udział w pracy nad opinią, orzeczeniem o kształceniu specjalnym lub **Indywidualnym Programem Edukacyjno – Terapeutycznym (IPET)** dziecka z diagnozą mutyzmu wybiórczego.

Wytyczne nie są uniwersalne i muszą być starannie dobrane do indywidualnych potrzeb dziecka przez zespół specjalistów oraz rodziców dziecka na podstawie wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania dziecka w szkole oraz poza nią. Należy dostosować je indywidualnie do wieku, potrzeb, percepcji dziecka oraz rodzaju zadań, jakie są od niego wymagane na danym etapie nauki.

Bardzo wskazane jest przeredagowanie treści punktów w taki sposób, aby dotyczyły one danego dziecka i uwzględnia aktualne możliwości i potrzeby dziecka np:

„Pozwolić Julii na komunikację niewerbalną (np. gesty, kiwanie głową, pokazanie palcem, pisanie, postłużenie się kartką z napisem "toaleta"), aby umożliwić jej podanie odpowiedzi i zadbać o ważne potrzeby (np. toaleta, jedzenie, zgłoszenie złego samopoczucia, braku materiałów szkolnych lub niezrozumienia poleceń).”

Poniżej przedstawiamy wytyczne, które zgodnie z najbardziej aktualną wiedzą o mutyzmie wybiórczym pozwolą uczniowi poczuć się bezpiecznie na terenie placówki.

CODZIENNA PRACA W SZKOLE/PRZEDSZKOLU - NAUCZYCIELE

1. Wszyscy nauczyciele, którzy będą mieć/mają z uczniem zajęcia, podczas indywidualnej rozmowy wyjaśnią dziecku, że rozumieją jego trudności i wiedzą, że będzie rozmawiać z nimi, kiedy będzie gotowe (zdjęcie presji na mówienie obniża lęk i pozwala dziecku rozmawiać swobodniej).
2. Wychowawca klasy znajdzie czas na spotkania indywidualne z uczniem i przyjacielem lub małą grupką kolegów, jeśli jest to możliwe, aby nawiązać lepszą relację przed zajęciami, w trakcie przerwy lub po szkole (metoda małych kroków). To pozwoli uczniowi poczuć się komfortowo w szkole i obniżyć lęk.

3. Uczeń powinien otrzymać zgodę na komunikację niewerbalną (np. gesty, kiwanie głową, pokazywanie palcem, pisanie), aby umożliwić podanie odpowiedzi lub zadbać o ważne potrzeby (np. toaleta, jedzenie, zgłoszenie złego samopoczucia, braku materiałów szkolnych lub niezrozumienia poleceń).
4. Należy ustalić pory na wizyty w toalecie i zapewnić uczniowi towarzystwo zaufanego kolegi lub w inny sposób upewnić się, że dziecko może zadbać o fizjologiczne potrzeby bez lęku.
5. Należy pozwolić rodzicom ucznia na stopniowe osvajanie samodzielnego korzystania z toalety na terenie szkoły.
6. Należy umożliwić uczniowi angażowanie się w aktywności w klasie na miarę jego możliwości, bez pomijania go. Nie zmuszać go do mówienia, ale stwarzać okazję do choćby prostych odpowiedzi gestem, z czasem zastępując je jednym słowem (może pomóc zastosowanie pytań z wyborem, podpowiedzią np. "trawa jest zielona, czy niebieska?", pytań zamkniętych z odpowiedzią "tak" lub "nie" zamiast pytań otwartych: "co o tym myślisz?") zgodnie z tabelą obciążenia komunikacyjnego dostępnej w Poradniku Nauczyciela, Fundacja Mutyzm Wybiórczy - Reaktywacja, 2018.
7. Należy dać uczniowi więcej czasu na udzielenie odpowiedzi ustnej lub niewerbalnej i starać się unikać intensywnego kontaktu wzrokowego podczas oczekiwania na jego odpowiedź, bo to zwiększa presję i zmniejsza szansę na otrzymanie odpowiedzi werbalnej.
8. Należy zadbać, aby uczeń był zaangażowany i nie był pomijany w codziennych obowiązkach w klasie/grupie przedszkolnej (np. podlewanie kwiatów, rozdawanie zeszytów, rozdawanie talerzy, ścieranie tablicy czy chodzenie do sekretariatu jako "ochrona" drugiego, mówiącego dziecka).
9. Należy powstrzymać się przed zwracaniem uwagi na to, czy uczeń mówi, czy nie. Nigdy publicznie nie powinno się nagradzać ucznia za postępy w mówieniu. Nie należy komentować głośno, jeśli uczeń zacznie mówić. Należy zadbać o to, aby sytuacja była naturalna tak bardzo, jak to możliwe. Postarać się odnieść do tego, co dziecko powiedziało np. "Masz rację, to jest kolor zielony!", zamiast "Ty mówisz! Powiedziałeś zielony!"
10. Kiedy tylko jest to możliwe, należy umożliwić uczniowi pracę w małej grupie i wspierać dziecko w tych aktywnościach.

CODZIENNA PRACA W SZKOLE - RÓWIEŚNICY

11. W przypadku zadań w parach lub grupach, należy przydzielić uczniowi kolegę/ów, z którym będzie pracować. Nie powinno się czekać, aż dziecko samo zainicjuje kontakt z drugim uczniem lub grupą.
12. Należy upewnić się, że na stołówce uczeń siedzi razem ze swoim bliskim kolegą lub grupą, którą zna i lubi.
13. Należy zapewnić uczniowi poczucie bezpieczeństwa w czasie przerw. Wskazane jest, aby spędzał je z mniejszą grupą dzieci zamiast całej klasy. Może wymagać wsparcia ze strony nauczycieli, aby dołączyć do wspólnych zabaw. Należy upewnić się, że podczas przerw nie stoi samotnie z boku, ponieważ oznacza to najczęściej lęk przed zainicjowaniem kontaktu.
14. Należy zapewnić uczniowi udział w zajęciach z wychowania fizycznego w mniejszej grupie i nie zmuszać do występów przed grupą np. nie stawiać go na bramce czy w miejscu, gdzie będzie się czuł się eksponowany, jeśli sprawia mu to trudność.
15. Uczeń nie powinien być nie promowany do następnej klasy z uwagi na brak mowy, ponieważ materiał winien zaliczać w formie pisemnej. Niezwykle istotne dla dziecka jest to, aby przebywać dalej z tą samą grupą przyjaciół, którzy go akceptują.

SKUTECZNE STRATEGIE

16. Uczeń może wymagać stopniowego i powolnego wdrażania w zajęcia w klasie. Proszę zastosować metodę stopniowego wygaszania bodźca lękowego, która powinna być prowadzona w szkole przez 15-30 minut podczas codziennych spotkań w szkole. Metodą powinien pracować psycholog, logopeda, pedagog lub nauczyciel (nazywany dalej koordynatorem), z którym dziecko nawiązuje dobry kontakt niewerbalny, a potem werbalny. Najszybsze efekty przynosi przy tym korzystanie z obecności rodzica (metoda sliding in), a w przypadku braku takiej możliwości należy korzystać z pomocy innych technik (czytanie, nagrywanie, modelowanie). Więcej o tych technikach można dowiedzieć się ze strony www.mutyzm-wybiorczy.org.pl oraz w książce „The Selective Mutism Resource Manual”, która już niedługo będzie dostępna w języku polskim.
17. Należy zapewnić dziecku miejsce z tyłu klasy, daleko od drzwi, obok bliskiego kolegi, z którym dobrze się czuje. Czasami dziecko preferuje siedzieć blisko nauczyciela, jednak należy zwrócić uwagę, aby dziecko nie porozumiewało się z nauczycielem tylko szeptem.

18. Należy poszukać dobrego kolegi, z którym uczeń będzie czuć się dobrze w sytuacjach pozalekcyjnych, jak pora obiadowa, przerwa na boisku, załatwianie sprawunków. Z czasem dodawaj inne dzieci, tworząc w ten sposób małą grupę i stopniowo zwiększając przy tym komfort dziecka.

ZASTĘPSTWA I NOWE OSOBY

19. Należy przygotować dziecko na wszelkie zmiany w codziennej rutynie np. ćwiczenia przeciwpożarowe, wycieczki czy zastępstwa. Dobrą praktyką jest przekazanie krótkiej notatki, bo dziecko, które się boi mówić, może nie dopytać o coś, jeśli zapomni szczegółów.
20. Należy przygotować pisemne wytyczne dla nauczycieli na zastępstwach i poinformować nauczycieli, aby zapoznali się z nimi przed spotkaniem z uczniem.
21. W przypadku wizyty np. pielęgniarki należy zapewnić dziecku obecność zaufanej osoby i nie naciskać na werbalną komunikację (stosować nieformalne techniki).

ZALICZANIE MATERIAŁU I EGZAMINY

22. Należy śledzić komunikaty Dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i jeśli jest taka konieczność, uczeń może być zwolniony z ustnej matury na podstawie zaświadczenia od psychiatry (wrzesień 2018).
23. Jeśli to konieczne, należy zapewnić możliwość zaliczenia materiału w formie niewerbalnej (pisemnej), nawet jeśli pozostali uczniowie zaliczają go ustnie. Jednak to ułatwienie powinno być stosowane tylko w wyjątkowych sytuacjach, bo może stać się czynnikiem podtrzymującym lęk przed mówieniem. Dziecko zacznie obawiać się, że kiedy zacznie mówić w klasie - straci swoje przywileje.
24. Uczniowi należy pozwolić na zdawanie ustne przedmiotów (np. czytanie) na osobności, w obecności rodzica lub mniejszej grupy dzieci. Nie powinno pozwalać się na nagrywanie czytanek na ocenę o ile nie robi tego cała klasa, bo dziecko zacznie obawiać się, że kiedy zacznie mówić w klasie - straci swoje przywileje.
25. Nauczyciel powinien zapewnić uczniowi formę niewerbalną prezentacji np. pracy domowej – nauczyciel może sam przeczytać dołączony opis.
26. Jeśli jest to konieczne, należy zapewnić uczniowi bardziej komfortowe warunki egzaminów i zaliczeń np. po zajęciach szkolnych i w mniejszej grupie, aby uczeń czuł się swobodnie w sytuacji, kiedy musi prosić o wyjaśnienie. Może również wymagać wydłużenia czasu.

WSPÓŁPRACA Z RODZICAMI I PORADNIĄ PSYCHOLOGICZNO - PEDAGOGICZNA

27. Powinna być stale prowadzona komunikacja między nauczycielami a rodzicami dziecka (co najmniej raz na tydzień), a w wyjątkowych sytuacjach nawet codziennie.
28. Dyrekcja powinna udostępnić rodzicom ucznia szkołę po zajęciach, przed nimi lub w czasie wakacji, aby mogli przyjść z dzieckiem i "oswoić" budynek – szczególnie, jeśli jest nowym miejscem (ale także po długich przerwach, np. wakacje) i powinno się pokazać dziecku szatnię, boisko, stołówkę itd.
29. W miarę możliwości należy umożliwić rodzicom dziecka zorganizowanie kontaktów oraz spotkań na terenie szkoły z innymi dziećmi i nauczycielami jeszcze przed rozpoczęciem roku szkolnego.
30. Poradnia psychologiczno – pedagogiczna powinna umożliwić rodzicom oraz nauczycielom udział w szkoleniu o mutyzmie wybiórczym, a w szczególności o pracy małymi krokami z dzieckiem z mutyzmem wybiórczym.
31. Szkoła powinna zorganizować spotkania dla rodziców i nauczycieli oraz specjalistów z poradni psychologiczno - pedagogicznej w zależności od potrzeb, ale nie rzadziej niż raz na pół roku, aby upewnić się, że wytyczne są adekwatne do sytuacji i aby sprawdzić postęp ucznia w pokonywaniu lęku lub dokonać modyfikacji planu.

SZKOŁA

32. Należy pozwolić uczniowi spotkać przyszłego wychowawcę i spędzić z nim trochę czasu przed rozpoczęciem roku szkolnego. Spotkanie może odbyć się przed wakacjami. Powinno odbyć się w obecności obecnego wychowawcy lub koordynatora.
33. Szkolny logopeda lub psycholog powinien pracować z uczniem w małych grupach nastawionych na rozwój kompetencji społecznych, jeśli jest taka potrzeba.
34. Należy zapewnić uczniowi wychowawcę, który rozumie jego trudności i będzie go wspierać. Zdanie rodzica powinno być brane pod uwagę.
35. Szkoła powinna wyposażyć się w materiały dotyczące mutyzmu wybiórczego (podręcznik Maggie Johnson), aby nauczyciele i rodzice mogli czerpać wiedzę z rzetelnego źródła.